

MUSIQA SAN'ATINING JAMIYAT MA'NAVIY KAMOLOTIDA TUTGAN O'RNI

<https://doi.org/10.70728/orien.v07.i05.050>

Ruxshona Qurbonova

Yunus Rajabiy nomidagi O'zbek milliy musiqa san'ati instituti

Annotatsiya: Mazkur maqolada musiqa san'ati insoniyatning ma'naviy-ma'rifiy faoliyatidagi eng muhim va ta'sirchan estetik hodisalardan biri sifatida tahlil qilinadi. Musiqa o'zining universal badiiy tili orqali jamiyatning ruhiy kayfiyati, ijtimoiy tafakkuri hamda madaniy rivojlanish jarayonlarini aks ettiradi. Shu bilan birga, u insonning estetik didini shakllantirish, ma'naviy dunyosini boyitish va shaxs kamolotini ta'minlashda muhim omil vazifasini bajaradi. Maqolada musiqa san'atining madaniy identifikatsiya, ijtimoiy ong va xalqlararo madaniy muloqotni rivojlantirishdagi o'rni alohida yoritilib, uning zamonaviy jamiyat taraqqiyotidagi ijtimoiy-madaniy ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: badiiy tafakkur, musiqa, san'at, jamiyat, estetika, ma'naviyat

THE ROLE OF MUSIC IN THE SPIRITUAL DEVELOPMENT OF SOCIETY

Ruxshona Qurbonova

Institute of Uzbek National Musical art named after Yunus Rajabiy

Abstract: This article analyzes the art of music as one of the most important and influential aesthetic phenomena in the spiritual and educational activities of humanity. Through its universal artistic language, music reflects the spiritual mood, social thinking and cultural development processes of society. At the same time, it plays an important role in forming a person's aesthetic taste, enriching his spiritual world and ensuring personal development. The article highlights the role of music in the development of cultural identification, social consciousness and intercultural dialogue, and reveals its socio-cultural significance in the development of modern society.

Keywords: artistic thinking, music, art, society, aesthetics, spirituality

Musiqa san'ati jahon madaniyati tizimida alohida o'rin egallaydigan eng qadimiy va ta'sirchan badiiy hodisalardan biridir. Insoniyat taraqqiyotining ilk bosqichlaridanoq musiqa turli marosimlar, urf-odatlar, mehnat jarayonlari va bayramlarning ajralmas qismi sifatida inson hayotiga hamroh bo'lib kelgan. U

insonning ichki kechinmalari, ruhiy holati hamda dunyoqarashini ifodalovchi noyob san'at sifatida shakllangan.

Musiqqa til, millat va hudud chegaralaridan ustun turadigan universal badiiy muloqot vositasi hisoblanadi. U inson qalbiga bevosita ta'sir ko'rsatib, hissiyot, tasavvur va tafakkurni uyg'otadi. Shu bilan birga, musiqa jamiyatning ma'naviy qiyofasini shakllantirish, milliy ijro an'analarni asrab-avaylash hamda axloqiy qadriyatlarni avloddan avlodga yetkazishda muhim ijtimoiy-madaniy vazifani bajaradi[1:5].

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar davrida muloqot shakllari tubdan o'zgarayotgan bir paytda ham musiqa insoniy tuyg'ularni saqlab qolish, madaniy xilma-xillikni qo'llab-quvvatlash va xalqlar o'rtasidagi madaniy aloqalarni mustahkamlashning eng muhim omillaridan biri bo'lib qolmoqda. Musiqa insoniyat tarixining barcha davrlarida jamiyatning ma'naviy va madaniy tajribasini aks ettiruvchi muhim estetik hodisa sifatida rivojlanib kelgan. Uning ildizlari inson ilk bor tovushlardan hissiyot, aloqa va marosim vositasi sifatida foydalana boshlagan qadim zamonlarga borib taqaladi. Ibtidoiy jamiyatlarda musiqa sehr-jodu va marosim xarakteriga ega bo'lib, nog'ora ritmlari, suyak naylarning sadolari hamda jamoaviy kuylash ov, diniy marosim va bayramlarga hamrohlik qilgan. Bu jarayonlar ko'ngilochar vosita, insonning tabiati va ilohiy kuchlar bilan munosabat o'rnatish shakli sifatida namoyon bo'lgan[2:10].

Qadimgi Misr va Mesopotamiya sivilizatsiyalarida musiqa diniy marosimlar, ibodatxona marosimlari hamda saroy tantanalarining ajralmas tarkibiy qismi sifatida shakllangan. Arxeomusiqashunoslik tadqiqotlariga ko'ra, bu davrda musiqa nafaqat estetik hodisa va ijtimoiy funksiyani bajaruvchi tizim sifatida ham qaralgan[3]. Mesopotamiya manbalarida musiqa nazariyasi matematik va astronomik tasavvurlar bilan bog'langan bo'lib, musiqiy intervallar va ladlar kosmik tartib bilan uyg'unlikda talqin etilgan[4].

Antik davr yunon falsafasida esa musiqa olamning uyg'unligi va kosmik tartibning ifodasi sifatida talqin qilingan. Pifagor va uning maktabi musiqa intervallarini matematik nisbatlar orqali tushuntirib, ularni koinot tuzilishi bilan bog'lagan. Ushbu qarash "Sferalar musiqasi" g'oyasining shakllanishiga asos bo'lgan[5]. Platon musiqa va uning jamiyatdagi o'rniga alohida e'tibor qaratib, uni axloqiy tarbiya vositasi sifatida talqin qilgan. Platon ta'limotida hurmatga sazovor va chuqurroq tahlil qilishga arziydigan musiqa inson ruhining aqliy qismini ifodalaydi. U doimo aql va sonli tuzilmalarga murojaat qiladi. Chunki haqiqiy musiqa sonlar asosida o'lchanadigan musiqadir[12:54]. Uning asarida musiqa inson xarakterini shakllantiruvchi kuch sifatida ko'riladi.

Aristotel esa musiqaning inson hissiyotlariga ta'siriva uning tarbiyaviy ahamiyatini kengroq tahlil qiladi. Musiqa axloqiy va estetik zavq manbai sifatida ham

baholagan. Tinglovchi ijro etilayotgan musiqiy asarning ethosi¹ va axloqiy tuzilishi bilan o'z ethosining uyg'unligini his etish orqali zavq oladi. Asarning mazmuni haqida to'liq anglab yetishda esa intellektual huzur tuyadi. Ya'ni, ohang va ritmlar orqali ifodalangan go'zallik bilan uni anglash, his qilish va kechinma uyg'otishdan olinadigan zavq birlashadi. Aristotel fikricha, aynan shu baxtdir. Intellektual zavq manbai bo'lgan musiqa inson aqli va uning mushohada yuritish qobiliyatiga yo'naltirilgan bo'ladi[13:48].

O'rta asrlar davrida G'arbiy Yevropada gregorian xor qo'shiqlari professional musiqa an'alarining asosiga aylangan bo'lsa, Vizantiya hududida rivojlangan diniy kuylash uslublari sharq musiqiy madaniyatining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatgan. Ushbu davrda musiqa ma'naviy hayot bilan chambarchas bog'lanib, insonni ilohiy haqiqatga yaqinlashtiruvchi vosita sifatida qaralgan.

Uyg'onish davri musiqa tafakkurida tub burilish yasadi. Kompozitorlar garmoniya, polifoniya va dunyoviy janrlar ustida tajribalar olib borishni boshladi. Jozken Depre va Palestrina kabi bastakorlar professional kompozitorlik maktabining shakllanishiga asos soldi. Musiqa asta-sekin inson individualligi va ijodiy o'zini namoyon etish vositasi sifatida talqin qilina boshladi.

XVIII-XIX asrlar musiqa san'atining "oltin davri" sifatida tarixga kirdi. Barokko va klassitsizm davrida Iogann Sebastyan Bax, Georg Fridrix Gendel, Yozef Gaydn hamda Wolfgang Amadey Motsart kabi ijodkorlar yaratgan asarlar mukammallik va badiiy uyg'unligi bilan ajralib turdi. Keyinchalik romantizm davri musiqaga chuqur hissiylik va individual ruhiy kechinmalarni olib kirdi. Lyudvig van Betxoven, Frans Shubert, Frederik Shopen, Frans List va Pyotr Chaykovskiy ijodida musiqa inson ichki olamining badiiy tiliga aylandi. Aynan shu davrda simfonik janrlar taraqqiy etdi. Opera va balet yuksak cho'qqiga ko'tarildi, musiqa zallari esa jamiyatning madaniy markazlariga aylandi. XX asr global o'zgarishlar davri bo'ldi. Ovoz yozish texnologiyalari, radio va kinematografiyaning paydo bo'lishi musiqani millionlab insonlar uchun ommaviy hodisaga aylantirdi. Jazz, rok, elektron va eksperimental musiqa kabi yangi yo'nalishlar shakllandi. Musiqa san'ati jamoatchilik didini shakllantiruvchi va sayyoramizdagi madaniy rang-baranglikni aks ettiruvchi qudratli muloqot vositasiga aylandi. Bugungi kunda musiqa ijodiyoti an'ana va innovatsiyalar uyg'unligini o'zida mujassam etdi. Klassik shakllar raqamli texnologiyalar bilan bir qatorda rivojlanayotgan bo'lsa, milliy ohanglar global madaniy makonda yangicha talqin topmoqda. Shu tariqa, musiqa insoniyat tarixiy taraqqiyoti va ma'naviy evolyutsiyasining tirik badiiy guvohi sifatida o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda.

¹ "Ethos" (yunoncha: ἦθος) — qadimgi yunon falsafasida insonning ichki ma'naviy qiyofasi, fe'l-atvori, axloqiy tabiati va ruhiy kayfiyatini anglatuvchi tushunchadir.

Musiqqa san'ati insonning o'zini ifoda etishidagi eng chuqur va ta'sirchan estetik shakllardan biri hisoblanadi. Ohang, ritm va tovush tembrini orqali inson quvonch, ilhom, sog'inchi, iztirob va umid kabi murakkab hissiyotlarni ifoda eta oladi. Musiqqa ko'pincha so'z bilan ifodalash mushkul bo'lgan ruhiy holatlarni yoritib, "qalb tili" vazifasini bajaradi. Fransuz mutafakkiri Jan-Jak Russo musiqani inson hissiyotlariga eng yaqin san'at turi sifatida baholab, uning tinglovchi qalbi va ongiga bevosita ta'sir ko'rsatishini ta'kidlagan[6].

Musiqqa shaxs kamolotida ham muhim o'rin tutadi. Insonning hissiy, intellektual va ma'naviy dunyosiga samarali ta'sir ko'rsatadi. Musiqani tinglash va anglash jarayonida estetik did, tasavvur, xotira hamda tafakkur rivojlanadi. Tadqiqotlar muntazam musiqiy ta'lim hissiy intellekt va empatiya qobiliyatining shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini isbotlagan[7:229]. Ayniqsa, bolalik va o'smirlik davrida musiqqa tarbiyasining ahamiyati nihoyatda katta. Musiqqa bilan shug'ullanish yosh avlodning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqaradi, sabr-toqat, mas'uliyat va diqqatni tarbiyalaydi. Xor, orkestr yoki ansambl tarkibida jamoaviy ijro etish esa hamkorlik, o'zaro hurmat va ijtimoiy birdamlik tuyg'ularini shakllantiradi [8:176]. Shu jihatdan musiqqa individual va jamoaviy o'zini namoyon etishning samarali vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Psixologik nuqtai nazardan ham musiqqa inson ruhiy muvozanatini tiklashda muhim omil hisoblanadi. U stress, xavotir va ichki ziddiyatlarni kamaytirishga yordam beradi, insonning emotsional holatini me'yorlashtiradi[9:569].

Bugungi kunda musiqaterapiya pedagogika va tibbiyot sohalarida emotsional holatlarni korreksiya qilish hamda ruhiy salomatlikni tiklashning samarali usullaridan biri sifatida qo'llanilmoqda. Musiqani faol tinglash yoki ijro etish jarayonida inson o'zini va boshqalarni chuqurroq anglash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Musiqqa nafaqat badiiy-estetik hodisa, balki har bir xalqning tarixi, madaniyati va ijtimoiy taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liq bo'lgan muhim ijtimoiy fenomen hisoblanadi. U jamiyatning turmush tarzi, urf-odatlarini, e'tiqodi va ma'naviy ideallarini aks ettirib, xalqning bebaho madaniy merosiga aylanadi. Tarixning turli bosqichlarida musiqqa marosimiy, tarbiyaviy, kommunikativ hamda estetik vazifalarni bajarib kelgan. Aynan musiqqa orqali insoniyat ma'lum davrlarning ruhiy kayfiyati, ijtimoiy tajribasi va jamoaviy hissiyotlarini ifoda etgan. Xalq musiqiy ijodiyoti milliy madaniyatning asosiy tayanchlaridan biri sanaladi. Xalq qo'shiqlari, marosim kuylari va an'anaviy ohanglarda xalqning tarixiy xotirasi, dunyoqarashi hamda ma'naviy qadriyatlarini mujassam bo'ladi. Folklor an'analarida avlodlar tajribasi, hayot falsafasi va olam uyg'unligi haqidagi tasavvurlar o'z aksini topadi. Shu bilan birga, akademik tamoyillarga asoslangan professional musiqqa jamiyatning badiiy tafakkuri va estetik didini shakllantirishga xizmat qiladi. Xalqona va professional musiqqa yo'nalishlari o'zaro uyg'unlashib, yagona madaniy makonni vujudga keltiradi.

Musiqqa san'ati milliy o'zlik va milliy identifikatsiyani mustahkamlashda ham muhim o'rin egallaydi. U xalqning madaniy o'ziga xosligini ifodalovchi ramziy vositaga aylanib, vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishga xizmat qiladi. Jumladan, davlat madhiyalari, harbiy marshlar va tantanavor kuylar fuqarolik birdamligi hamda ijtimoiy ongni rivojlantirishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Turli bayramlar, sport musobaqalari va ommaviy tadbirlarda musiqqa insonlarni ruhiy jihatdan birlashtirib, emotsional hamjihatlik muhitini yaratadi.

Bundan tashqari, musiqqa san'ati madaniyatlararo muloqot jarayonlarida ham faol ishtirok etadi. Xalqaro festival, tanlov, konsert va ijodiy loyihalar turli xalqlar o'rtasidagi madaniy dialogni rivojlantirib, o'zaro tushunish va hamkorlikni mustahkamlaydi[10].

Zamonaviy jamiyatda musiqqa ijtimoiy muloqotning eng ta'sirchan vositalaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ommaviy axborot vositalari, internet va raqamli platformalar musiqani global madaniy mahsulot darajasiga olib chiqdi. Natijada musiqqa insonlarning didi, dunyoqarashi va ijtimoiy qarashlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda, turli g'oya va qadriyatlarning keng tarqalishiga xizmat qilmoqda. Bugungi kunda musiqqa jamiyat hayotining ajralmas qismiga aylanib, insonlarni yagona madaniy makonda birlashtiruvchi kuch sifatida faoliyat yuritmoqda. Shunday qilib, musiqqa san'ati jamiyatning ma'naviy ideallarini shakllantiradi, milliy o'zlikni mustahkamlaydi hamda davlatlar va xalqlar o'rtasidagi madaniy aloqalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Musiqqa insoniyatning o'tmishi, buguni va kelajakka bo'lgan umidlarini ifoda etuvchi universal ma'naviy tildir. Musiqqa insoniyat tarixida nafaqat badiiy o'zini namoyon etish shakli, balki jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri sifatida ham muhim ahamiyat kasb etib kelgan. U ijtimoiy jarayonlar, davr ideallari, xalqning dunyoqarashi va ma'naviy qadriyatlarini o'zida aks ettirib, jamiyatning madaniy identifikatsiyasini shakllantirishga xizmat qiladi. Musiqqa san'ati inson ongiga va xulq-atvoriga bevosita ta'sir ko'rsatib, emotsional hamda axloqiy qadriyatlarning qaror topishida muhim o'rin tutadi. Shu jihatdan musiqqa ma'naviy madaniyat va ijtimoiy munosabatlar rivojiga ta'sir etuvchi o'ziga xos ijtimoiy katalizator vazifasini bajaradi[11].

Tarixning turli bosqichlarida musiqqa insonlarni birlashtirish va ijtimoiy g'oyalarni ifodalash vositasi sifatida namoyon bo'lgan. XIX asr romantik kompozitorlari Lyudvig van Betxoven, Frans List va Juzeppe Verdi ijodida erkinlik, insonparvarlik hamda milliy g'urur g'oyalari musiqiy obrazlar orqali ifodalangan. XX asrga kelib esa musiqqa ommaviy ijtimoiy harakatlarning ajralmas qismiga aylandi. Norozilik qo'shiqlari, urushga qarshi kompozitsiyalar hamda rok madaniyati fuqarolik pozitsiyasi va ijtimoiy o'zgarishlarga intilishning badiiy ifodasiga aylandi. Musiqqa ta'lim va tarbiya tizimida ham muhim o'rin egallaydi. Musiqiy mashg'ulotlar orqali insonda mehnatsevarlik, mas'uliyat, jamoa bilan ishlash ko'nikmalari hamda

estetik tafakkur shakllanadi. Shu bois musiqiy ta'lim barkamol shaxsni tarbiyalash, uning ijodiy salohiyatini rivojlantirish va ma'naviy kamolotini ta'minlashning muhim vositalaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar musiqa insonning ijtimoiy xulq-atvoriga bevosita ta'sir ko'rsatishini tasdiqlamoqda. U emotsional aloqalarni mustahkamlaydi, jamiyatda birdamlik hissini shakllantiradi va madaniy kapital rivojiga xizmat qiladi. Globallashuv sharoitida musiqiy loyihalar xalqaro hamkorlik va madaniy diplomatiyaning samarali vositasiga aylanmoqda. Xususan, UNESCO, ICESCO hamda boshqa xalqaro tashkilotlarning musiqiy tashabbuslarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan dasturlari madaniy merosni asrash bilan birga, ta'lim, tinchlik va ijtimoiy integratsiyani rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

UNESCO Ijodkor Shaharlar Tarmog'i (UCCN) ijodkorlikni o'z rivojlanish strategiyalarining markaziga qo'ygan shaharlar o'rtasida hamkorlik va tajriba almashishni rag'batlantiradi. Bugungi kunda butun dunyo bo'ylab 84 ta "Musika bo'yicha ijodkor shahar" mavjud bo'lib, ular qatoriga Bogota va Kinshasa ham kiradi. Har yili musiqa bo'yicha ijodkor shaharlar Xalqaro jaz kunini musiqiy estafeta orqali nishonlaydi. Ishtirokchi shaharlardagi musiqachilar tomonidan o'ziga xos original kompozitsiya ijro etiladi va natijada chegaralar hamda tillardan oshib o'tuvchi musiqiy guldasta dunyoga keladi. Har yili 30-aprelda o'tkaziladigan ushbu global bayram bizga jaz chegaralar, avlodlar va madaniyatlardan oshib o'tuvchi universal til ekanligini eslatib turadi. U barchamizni diqqat bilan tinglashga, har bir ovozni hurmat qilishga va birgalikda hamohanglikda ijod qilishga chorlaydi[14:1]

Shunday qilib, musiqa san'ati jamiyat taraqqiyotida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, insoniyatning ma'naviy yo'nalishlarini belgilaydi, ijtimoiy birdamlikni mustahkamlaydi hamda millatning ijodiy salohiyatini rivojlantiradi. Musika nafaqat jamiyatning aks-sadosi, balki uni o'zgartirishga qodir kuchli ma'naviy qudrat hamdir. U insonlarni bunyodkorlik, o'zaro anglashuv va uyg'unlik sari ruhlantiradi.

Musika san'ati jamiyatning ma'naviy va madaniy hayotining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. U ko'p qirrali funksiyani bajarib, xalq tarixini va madaniy qadriyatlarini aks ettiradi, shaxs tarbiyasiga xizmat qiladi, milliy o'zlikni mustahkamlaydi hamda jamiyatning ma'naviy ideallarini shakllantiradi. Musika o'tmish va bugunni, an'ana va innovatsiyani, hissiyot va tafakkurni o'zaro bog'laydigan noyob estetik hodisadir. Insonni ilhomlantirish, ruhiy jihatdan qo'llab-quvvatlash, birlashtirish va ijtimoiy jarayonlarga ijobiy ta'sir ko'rsatish qudratiga ega. Aynan musiqa orqali madaniyatlararo muloqot rivojlanadi, ijtimoiy aloqalar mustahkamlanadi va kollektiv identiklik shakllanadi. Demak, musiqa san'atining jamiyat hayotidagi o'rnini ortiqcha baholab bo'lmaydi. U insoniyatni millat, din va ijtimoiy mavqedan qat'i nazar birlashtira oladigan universal ma'naviy til bo'lib,

jamiyatning ma'naviy, madaniy va ijtimoiy rivojlanishida beqiyos ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Беляевская А. А. Народная музыка как средство воспитания духовности подрастающего поколения // Академия педагогических проектов Российской Федерации. - 2022.
2. Царева Г. В. Культурология. Музыка в истории мировой и отечественной культуры: учебное пособие. - Ульяновск: УИ ГА, 2016. - 154 с.
3. Duchesne-Guillemain M. Music in ancient Mesopotamia and Egypt // World Archaeology. - 1981. - Vol. 12, No. 3. - P. 287-297.
4. Sachs C. The History of Musical Instruments. - New York: W. W. Norton, 1940. - 505 p.
5. Young J. O. The Ancient World // A History of Western Philosophy of Music. - Cambridge: Cambridge University Press, 2023. - P. 15-48.
6. Rousseau J.-J. Essai sur l'origine des langues où il est parlé de la mélodie et de l'imitation musicale. - Genève: 1781 (1761).
7. Jumanazarov Z. E. Musiqaning bolalarni savodxonligi, perseptiv va til qobiliyatlari rivojlanishiga ta'siri. // "Oriental Art and Culture" Scientific Methodical Journal. - 2025. - Vol. 6, No. 1. - P. 227-234.
8. Jumanazarov Z. E. "Motsart effekti" fenomenining ilmiy va amaliy jihatlarini o'rganish. // Qo'qon davlat pedagogika instituti ilmiy xabarleri. - 2025. - Vol. 2, No. B. - P. 174-179.
9. Jumanazarov, Z. E. (2025). Musiqaning yoshlar aqliy va jismoniy rivojlanishiga ta'siri. Inter education & global study, (3), 563-573.
10. UNESCO. Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. - Paris: UNESCO, 2005. - 35 p.
11. Merriam A. P. The Anthropology of Music. - Evanston: Northwestern University Press, 1964. - 358 p.
12. Миронов А.В. Платон о музыкальном искусстве: опыт систематического анализа // Вестник МГУКИ. 2019. №5 (91).
13. Харламова, Г. С. Аристотель о роли музыки в социальной практике античного полиса // ГБУЗ «Приазовский государственный технический университет». 1998. №5.
14. El-Enany, K., & Johnson, B. (2026). International Jazz Day 2026: Cultural DNA and Inclusive Arts Education in Chicago. Joint Statement of the UNESCO Director-General and the Mayor of Chicago. Chicago: City of Chicago Press.

15. Ахмедова, О. М. (2010). Освещение фольклорных религиозных мотивов в средствах массовой информации (на примере печати и радиовещания Узбекистана). Филологические науки. Вопросы теории и практики, (3), 35-38.
16. Avazova, M. E., & Axmedova, O. M. (2021). TOSHKENT VILOYAT OHANGARON TUMANI YOR YOR QO'SHIQLARINING O'ZIGA XOS POETIKASI. Oriental Art and Culture, 2(4), 196-201.
17. Akhmedova, A. (2021). Historical syncretism of folklore and media. ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL, 11(1), 335-340.
18. Ахмедова, О. (2026). Соотношение традиции и импровизации в узбекском народном эпосе: Interplay of Tradition and Improvisation in Uzbek Folk Epic. Journal of national culture, 2(1), 150-156.
19. Kolkanatov, A. (2025). The Need to Improve the Performance of Cultural Centers. Turkology, (2).
20. Qolqanotov, A. (2026). NATIONAL SONGS AS A SPIRITUAL NEED. AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE, 4(2), 86-91.